

בינוי כיתות לימוד במערכת החינוך

מסמך זה נכתב לבקשת חברת הכנסת שרן השכל, יושבת ראש ועדת החינוך והתרבות והספורט של הכנסת, ויוצגו בו נתונים נבחרים על בינוי כיתות לימוד במערכת החינוך, לצד התייחסות של מרכז השלטון המקומי לסוגיה.

מהמסמך עולים בין היתר הדברים הבאים:

- בתוכנית החומש החדשה לשנים 2022-2026 אושרה בנייתן של 17,000 כיתות לימוד בבתי ספר ובגני ילדים, בדומה למספר הכיתות שהוחלט על בנייתן בתוכנית החומש הקודמת.
- לאורך השנים חל גידול לא עקבי במספר הכיתות שמשרד החינוך הכיר בצורך לבנותן. בשנת 2022 הכיר משרד החינוך בצורך לבנות 16,013 כיתות לימוד (נכון להיום), מתוכן כ-5,000 נמצאות בסטטוס "זמינות לתקצוב" והיתר נמצאות בשלבים שונים בתהליך לקראת הזמינות לתקצוב.
- בשנים 2017-2021 תוקצבה בפועל בנייתן של 18,724 כיתות לימוד במערכת החינוך. כ-16% מהכיתות שתוקצבו הן כיתות בגני ילדים וכ-84% הן כיתות בבתי ספר.
- בממוצע תוקצבו מדי שנה כ-27% מהכיתות שהוכר הצורך בבנייתן בשנים 2017-2021.

1. רקע

למשרד החינוך תקציב פיתוח המיועד לבניית כיתות לימוד חדשות בגני ילדים ובבתי ספר. מדי שנה מקבל המשרד מהרשויות המקומיות את צרכי הפיתוח במוסדות החינוך, ועל בסיס מגבלות תקציב והליך תעדוף, מחליט אם לתמוך בפרויקט באופן עקרוני והאם לתקצבו. המשרד פועל לפי תכניות חומש, כאשר התקציב מועבר לרשות המקומית והביצוע בפועל מול קבלני הביצוע נעשה על ידי הרשות המקומית.

הכללים בנושא בניית כיתות לימוד מפורטים בחוזר הוראות קבע של משרד החינוך – **"הנוהל להגשת בקשות להקצאת תקציבים לפיתוח מוסדות חינוך – בנייה חדשה והרחבת מבנים קיימים"** (להלן: הנוהל).¹ על-פי הנוהל הרשויות המקומיות נדרשות להגיש למינהל הפיתוח במשרד החינוך רשימה כוללת של צרכי הפיתוח ברשות עד סוף חודש מרץ. **את הרשימה יש לבסס על תחזית מספר התלמידים ברשות המקומית.** הרשימה אמורה

¹ משרד החינוך, חוזר הוראות קבע מספר 0032, [הנוהל להגשת בקשות להקצאת תקציבים לפיתוח מוסדות חינוך – בנייה חדשה והרחבת מבנים קיימים](#), 7 בפברואר 2017.

לכלול גם בקשות שהוגשו בעבר וטרם תוקצבו, גם אם הצורך בהן הוכר בעבר בעקבות בקשה קודמת. הרשויות נדרשות לדרג את הבקשות בסדר עדיפויות יורד על-פי שיקול דעתן.

הבקשות נבדקות במינהל הפיתוח עד סוף חודש ספטמבר והתשובה שניתנת לרשויות יכולה להיות באחת מארבע הקטגוריות הבאות:

- קטגוריה א' – הכרה בצורך והכללת הפרויקט, כולו או חלקו ברשימת הצרכים לתקצוב;
- קטגוריה ב' – הכרה עקרונית בצורך בפרויקט, כולו או חלקו, אך ללא מתן אישור לתקצוב אותו בשנת התקציב הקרובה;
- קטגוריה ג' – אי-הסכמה עקרונית ודחיית הבקשה בצירוף הנימוקים להחלטה;
- קטגוריה ד' – הודעה כי הבקשה תובא לדיון נוסף, בצירוף המידע הנדרש לקבלת החלטה בנושא.

על-פי הנוהל תקצוב הבקשות מתבצע החל מה-1 בינואר. התקצוב בפועל נעשה בהתאם לאפשרויות התקציב כפי שמאושר על ידי הכנסת ובהתאם לסדרי העדיפויות שנקבעים.

ההכרה בצורך מתבצעת בהתאם לתקן מספר תלמידים בכיתה, בנפרד לכל פלח אוכלוסייה (מגזר, פיקוח ושלב חינוך) ובהתבסס על מגמות הגידול ברמת הרשות/היישוב, השכונה והמוסד. חלוקת מוסדות לזרמים, בעלויות ועמותות שונות אינה מהווה סיבה להכרה בצורך והמענה ניתן ברמה העירונית בלבד. המענה הפיזי לצורכי החינוך המיוחד ניתן ברמה הרשותית ובעיקר ברמה המחוזית או המרחבית ובהתאם ללקויות השונות.²

משרד החינוך מדרג את הכיתות שהוכר הצורך בבנייתן בשנת התקציב הקרובה – קטגוריה א' (ושזמינות לתקצוב מבחינה תכנונית) בהתאם לקריטריונים ומאפיינים שונים של הרשות (חוזק פיננסי, מחסור יחסי בכיתות ועוד) ופרמטרים ספציפיים של המוסד החינוכי (סיבת אישור, צפיפות ועוד). לכל פרמטר נקבע משקל יחסי ובהתאם לכך כל פרויקט מקבל ניקוד. בתוכנית החומש הקודמת לשנת 2017-2021 הניקוד הגבוה ביותר בפרמטר "סיבת אישור הבקשה" ניתן בגין בניה למגורים (15 נקודות), גידול טבעי (14 נקודות), רפורמות אופק חדש ועוז לתמורה (14 נקודות) והחלפת פסולים (13 נקודות).³

בשנים האחרונות התקיימו בוועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת דיונים רבים בנושא המחסור בכיתות לימוד בבתי הספר ובגני הילדים. בין השאר התקיימו דיונים בנושא המחסור בכיתות לימוד בירושלים ובמזרח ירושלים בפרט, המחסור בגני ילדים בכפרים הבדואים בנגב ובנושא אי-שוויון במבני חינוך למגזר הערבי.⁴

² משרד החינוך, מענה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 10 בפברואר 2022.

³ מינהל הפיתוח במשרד החינוך, [מצגת לוועדת החינוך בנושא: תוכנית החומש לתקצוב כיתות 2017-2021](#), יולי 2017.

⁴ ראו לדוגמה דיונים שהתקיימו בוועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת: דיון בנושא "הצעה לסדר היום בנושא: "אי שוויון במבני חינוך למגזר הערבי""", 23 בנובמבר 2015; דיון בנושא "מחסור בכיתות לימוד במזרח ירושלים", 1 בפברואר 2017; דיון בנושא "המחסור בגני ילדים בכפרים הערבים-הבדואים בנגב – לציון יום הנגב", 18 בדצמבר 2018; דיון בנושא "ההזנחה והמחסור בתשתיות והשפעתם על הישגי התלמידים הבדואים בנגב – לציון יום הנגב", 17 בנובמבר 2020.

בתשובת משרד החינוך על **שאלתנו בעניין אי-התכנסותה בחודשים האחרונים של הוועדה שמאשרת את תקצוב הבקשות שזמינות לתקצוב**, נכתב כי המשרד נדרש לגבש קריטריונים עדכניים לתוכנית החומש לבינוי כיתות חדשות לשנים 2022-2026 ואלה סוכמו ועברו לאישור סופי של כלל הגורמים הרלוונטיים, ובכלל זה משרד האוצר. עוד נכתב כי לאחר שיינתן אישור של מנכ"לית המשרד ניתן יהיה לקיים ועדה לחלוקת כיתות לימוד חדשות. עוד ציין המשרד בעניין זה כי הוועדה מתכנסת בהתאם לתקציבים המועברים מהאוצר לטובת בינוי כיתות וכי בחודשים נובמבר-דצמבר האחרונים התכנסה הוועדה פעמיים ואישרה הקדמות על חשבון שנת 2022 עבור כ-1,500 כיתות, וכן השלמות בנייה לגובה בעלות של כ-39 מיליון ש"ח שהם שווי ערך לכ-60 כיתות.

2. נתונים⁵

על-פי משרד החינוך, **בתוכנית החומש החדשה לשנים 2022-2026 אושרה בנייתן של 17,000 כיתות לימוד בבתי ספר ובגני ילדים**. מדובר במספר זהה לכיתות הלימוד שהוחלט על בנייתן בתוכנית החומש הקודמת לשנים 2017-2021. בתוכנית החומש לשנים 2012-2016 הוחלט על בנייתן של 8,650 כיתות ובתוכנית החומש לשנים 2007-2011 הוחלט על בנייתן של 8,000 כיתות.⁶

לצד האמור לעיל נוסף כי במסגרת התוכנית הכלכלית לצמצום פערים בחברה הערבית עד לשנת 2026 (החלטת ממשלה 550 מאוקטובר 2021) הוחלט כי **משרד האוצר יקצה תקציב תוספתי, מעבר לתקציב של תוכנית החומש לבינוי כיתות, עבור בנייה של 1,000 כיתות לימוד חדשות וגני ילדים ביישובי המיעוטים** במשך שנות תוכנית החומש לבינוי כיתות (כ-200 כיתות בשנה). העברת התקציב התוספתי מותנית בהקצאת חלקו של משרד החינוך ליישובי המיעוטים כפי שנקבע בהחלטת הממשלה: 25% לפחות מההקצאות של משרד החינוך עבור בינוי, חידוש גני ילדים וכיתות לימוד ביישובי המיעוטים ממקורות תוכנית החומש לבינוי גני ילדים וכיתות לימוד.⁷

להלן יוצגו נתונים שהתקבלו ממשרד החינוך על מספר הכיתות שהמשרד הכיר בצורך לבנותן (קטגוריה א') בשנים האחרונות ועל מספר הכיתות שבנייתן תוקצבה. נתונים אלה כוללים הן כיתות בגני ילדים והן כיתות בבתי ספר, ובכלל זה חדרי ספח, ספריות ושטחי ברוטו. **מספר הכיתות שמשרד החינוך הכיר בצורך לבנותן בכל אחת מהשנים כולל גם את מספר הכיתות שבנייתן תוקצבה באותה שנה**. כאמור, בנתוני הכיתות שהוכר בצורך לבנותן בשנה מסוימת יכולות להיכלל גם הכיתות שהוכר בצורך לבנותן בשנים קודמות אך הן לא תוקצבו. על-פי המשרד נתוני ההכרה בצורך הם דינאמיים ומשתנים מעת לעת כפועל יוצא של עדכון משתנים המשפיעים על הצרכים (למשל, עדכון התחלת בנייה של שכונה חדשה).

⁵ אלא אם כן נכתב אחרת מתבססים הנתונים בפרק זה על תשובת משרד החינוך על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 10 בפברואר 2022.

⁶ אסף ויניגר, "מבט על החינוך הערבי", מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 15 ביולי 2018.

⁷ החלטת ממשלה מספר 550 מיום 24 באוקטובר 2021. יצוין כי במסגרת החלטת הממשלה הנחתה הממשלה את הגורמים הנוגעים בדבר (צוות החינוך, רשות מקרקעי ישראל ומינהל התכנון) לפעול בשיתוף נציגים מיישובי המיעוטים להסרת חסמים לבניית גני ילדים וכיתות לימוד ביישובי המיעוטים.

2.1 נתוני הכרה בצורך

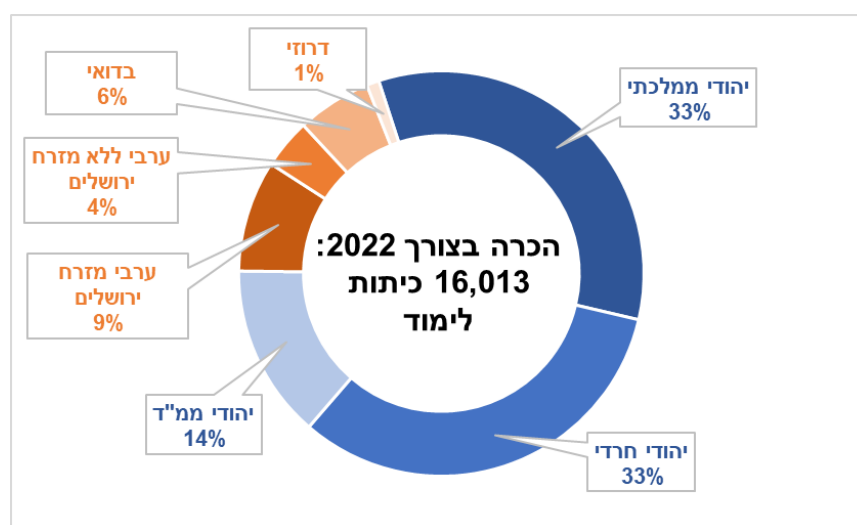
טבלה 1. מספר כיתות שמשרד החינוך הכיר בצורך לבנות, לפי מגזר ופיקוח, 2017-2022

2022	2021	2020	2019	2018	2017	
5,392	5,651	5,904	4,871	2,089	3,556	יהודי ממלכתי
5,211	5,445	4,652	3,817	3,374	2,687	יהודי חרדי
2,232	2,357	2,318	2,169	4,326	1,660	יהודי ממ"ד
1,369	1,607	1,038	603	1,945	200	ערבי מזרח ירושלים
686	822	810	956	1,062	1,028	ערבי ללא מזרח ירושלים
969	883	893	1,013	1,176	1,048	בדואי
154	150	150	175	178	202	דרוזי
16,013	16,915	15,765	13,605	14,150	10,381	סך הכל

מהנתונים המוצגים בטבלה עולה כי לאורך השנים חל גידול לא עקבי במספר הכיתות שמשרד החינוך הכיר בצורך לבנות. נתוני שנת 2022 אמנם נמוכים מאלה של שנת 2021, אך יש להביא בחשבון כי נתוני ההכרה בצורך הם דינאמיים ועל כן נתוני שנת 2022 ככל הנראה אינם סופיים. לדברי המשרד לא ניתן לתקצב באופן מיידי את כל הכיתות מאחר שכל פרויקט בינוי צריך לעבור כמה תנאי סף לתקצוב (זמינות קרקע, הפקת פרוגרמה ואישור תוכנית אדריכלית). על-פי המשרד, **נכון להיום יש כ-5,000 כיתות שנמצאות בסטטוס "זמינות לתקצוב" ויתר הפרויקטים נמצאים בשלבים שונים בתהליך לקראת הזמינות לתקצוב.**

ראוי לציין כי מנתונים שהוצגו בשנת 2017 על ידי משרד החינוך בפני ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת, עולה כי בין השנים 2011-2016 גדל מספר הכיתות שהמשרד הכיר בצורך לבנות מ-4,307 כיתות בשנת 2011 ל-9,216 כיתות בשנת 2016. מכך עולה כי מספר הכיתות שהמשרד הכיר בצורה בבנייתן בשנת 2021 (כמוצג בטבלה לעיל), גבוה פי ארבעה בקירוב ממספר הכיתות שהמשרד הכיר בצורך לבנותן עשור קודם לכן בשנת 2011.⁸

תרשים 1. התפלגות הכיתות שמשרד החינוך הכיר בשנת 2022 בצורך לבנות, לפי מגזר ופיקוח (2022)



⁸ מינהל הפיתוח במשרד החינוך, [מצגת לוועדת החינוך בנושא: תוכנית החומש לתקצוב כיתות 2021-2022](#), יולי 2017. נתונים דומים נמסרו בעבר על ידי משרד החינוך גם למרכז המחקר והמידע של הכנסת. ראו: אסף ווינגר, ["נתונים על בינוי כיתות לימוד חדשות למגזרים השונים במערכת החינוך"](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 22 בנובמבר 2015.

מהנתונים בתרשים עולה כי כ-80% מכיתות הלימוד שמשרד החינוך הכיר בצורך לבנותן הן בחינוך היהודי וכ-20% הן בחינוך הערבי. בבחינה של תתי המגזרים בולט חלקו של החינוך החרדי (כ-41% מהכיתות שהוכרו בצורך לבנותן בחינוך העברי), וחלקם של החינוך הערבי במזרח ירושלים והחינוך הבדואי (כ-45% וכ-30% מהכיתות שהוכרו בצורך לבנותן בחינוך הערבי, בהתאמה).

מנתוני המשרד עולה עוד כי סיבת ההכרה בצורך של מעלה ממחצית מהכיתות שהמשרד הכיר בצורך בבנייתן בשנת 2022 הייתה בנייה למגורים (כ-32% מהכיתות) או גידול טבעי (כ-22% מהכיתות). סיבות מרכזיות נוספות שבגינן המשרד הכיר בצורך בבניית כיתות בשנה זו היו החלפת מבנים יבילים (כ-13% מהכיתות), החלפת מבנים שכורים (כ-12% מהכיתות) והחלפת מבנים פסולים (כ-7% מהכיתות).

כמו כן, עשר הרשויות המקומיות שבהן המספר הגדול ביותר של כיתות שהוכרו בשנת 2022 הצורך בבנייתן הן: ירושלים (3,105 כיתות), בני ברק (1,052 כיתות), בית שמש (960 כיתות), תל-אביב-יפו (540 כיתות), מודיעין עילית (358 כיתות), אשקלון (312 כיתות), רהט (303 כיתות), רחובות (266 כיתות), ראשון לציון (227 כיתות) ורכסים (221 כיתות).

2.2 נתוני תקצוב בנייה

טבלה 2. כיתות שבנייתן תוקצבה בפועל בשנים 2017-2021, לפי מגזר ופיקוח

סך הכל	2021	2020	2019	2018	2017	
8,622	1,716	2,710	1,893	1,094	1,208	יהודי ממלכתי
3,870	488	1,221	884	516	762	יהודי חרדי
2,587	493	657	552	417	467	יהודי ממ"ד
2,229	746	305	363	263	453	ערבי
1,174	192	210	259	179	334	בדואי
216	49	47	23	46	50	דרוזי
18,724	3,684	5,158	4,036	2,565	3,282	סך הכל⁹

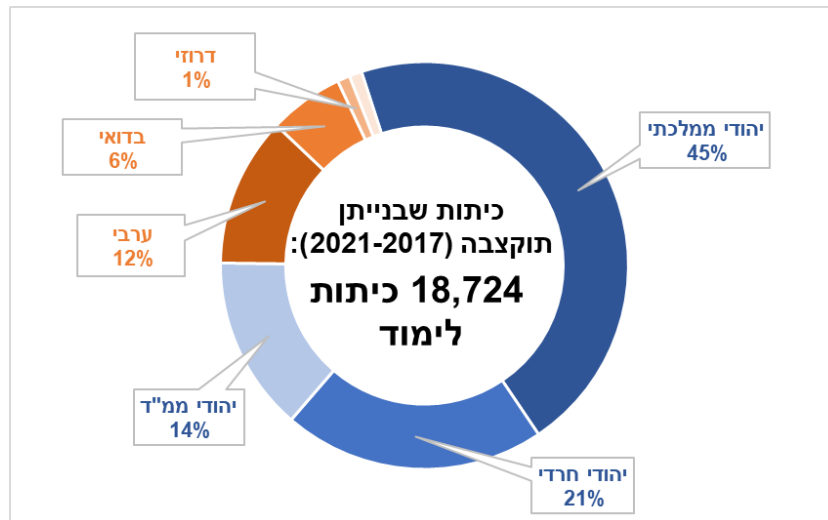
מהנתונים עולה כי בשנים 2017-2021 תוקצבה בפועל בנייתן של 18,724 כיתות לימוד במערכת החינוך. כאמור, בתוכנית החומש לשנים אלה הוחלט על בנייתן של 17,000 אלף כיתות, כלומר בפועל נבנו כ-1,700 כיתות מעבר למה שנקבע בתוכנית החומש. עם זאת, יש לציין כי בהחלטות ממשלה שהתקבלו בשנים 2016 ו-2017 נקבע ביחס לאותו החומש כי משרד האוצר יקצה תקציב תוספתי (מעבר לתקציב תוכנית החומש לבינוי כיתות לימוד), עבור בינוי כיתות לאוכלוסייה הבדואית ועבור היישובים הדרוזים והצ'רקסים.¹⁰ כמו כן, בסיכום בין משרד האוצר למשרד החינוך נקבע כי פרויקטים במזרח ירושלים שיהיו זמינים לתקצוב, יתוקצבו מחוץ למסגרת של תכנית החומש.¹¹

⁹ בנתוני המשרד נכללו 127 כיתות בסטטוס "טרם נקבע" ועל כן נתוני סך הכיתות שבנייתן תוקצבה גבוהים מעט מהנתונים שיתקבלו מסכימת נתוני המגזרים.

¹⁰ החלטת ממשלה מספר 959 מיום 10 בינואר 2016; החלטת ממשלה מספר 2397 מיום 10 בפברואר 2016.

¹¹ פרוטוקול מספר 447 משיבת ועדת החינוך התרבות והספורט של הכנסת, 10 ביולי 2017.

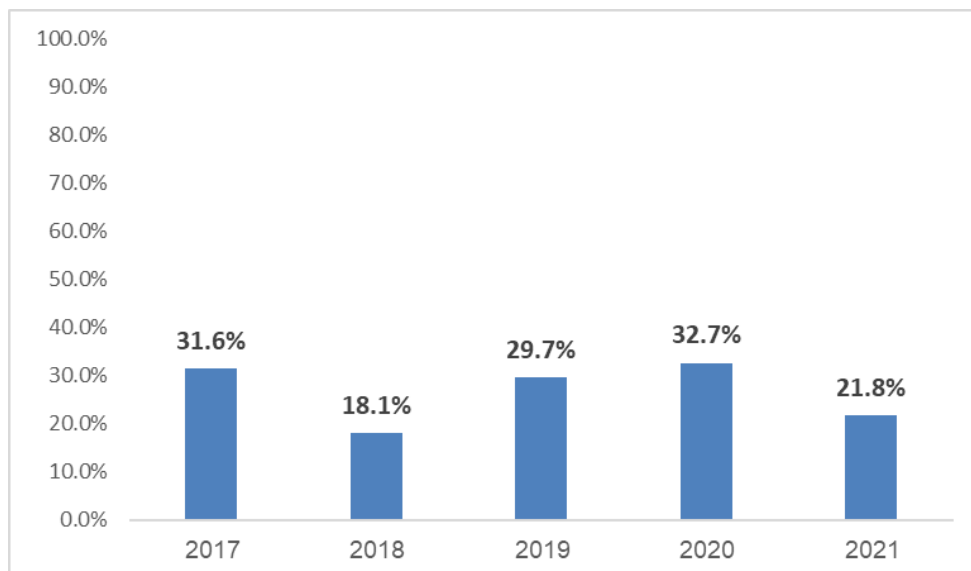
תרשים 2. התפלגות הכיתות שבנייתן תוקצבה בפועל בשנים 2017-2021, לפי מגזר ופיקוח



מהנתונים בתרשים עולה כי כ-80% מכיתות הלימוד שמשרד החינוך הכיר בצורך לבנותן הן בחינוך היהודי וכ-19% הן בחינוך הערבי.

בחינה של נתוני הכיתות שבנייתן תוקצבה בשנים 2017-2021 בחלוקה לפי כיתות עבור גני ילדים וכיתות עבור בתי ספר מעלה כי כ-16% מהכיתות שבנייתן תוקצבה בשנים אלה היו כיתות בגני ילדים וכ-84% היו כיתות בבתי ספר.

תרשים 3. שיעור הכיתות שבנייתן תוקצבה מהכיתות שהוכר בצורך לבנותן בשנים 2017-2021



שיעור הכיתות שבנייתן תוקצבה מכלל הכיתות שהוכר הצורך לבנותן בשנים 2017-2021 הינו נמוך למדי ונע בין כ-18% בשנת 2018 לכ-33% בשנת 2020. בממוצע תוקצבו מדי שנה כ-27% מהכיתות שהוכר הצורך בבנייתן. כאמור, על-פי המשרד יש להביא בחשבון כי חלק מהכיתות שהוכר הצורך בבנייתן אינן זמינות לתקצוב מייד.

בנוסף, בחינה של הנתונים לפי פיקוח ומגזר מעלה כי בעוד בחינוך הממלכתי עברי הכללי תוקצבו מדי שנה בממוצע (משוקלל) כ-39% מהכיתות שהוכר הצורך בבנייתן, בשאר הקבוצות השיעור המקביל היה נמוך יותר: כ-25% בחינוך הדרוזי, כ-23% בחינוך הבדואי, כ-21% בחינוך הערבי (כולל מזרח ירושלים), כ-20% בחינוך הממלכתי דתי וכ-19% בחינוך החרדי.

3. התייחסות מרכז השלטון המקומי

כאמור, תהליך הבינוי של כיתות הלימוד במערכת החינוך מתבצע באמצעות תקציב שמעביר משרד החינוך לרשויות המקומיות שבקשותיהן אושרו, והביצוע בפועל נעשה על ידי הרשויות מול קבלני הביצוע. מרכז המחקר והמידע של הכנסת פנה למרכז השלטון המקומי (להלן: מש"מ) על מנת לקבל את התייחסותו לקשיים המרכזיים שיש בממשק שבין הרשויות המקומיות לממשלה לאורך התהליך. בתשובה המפורטת של מש"מ ניתנה התייחסות לשבע נקודות מרכזיות:¹²

1. **תוכנית החומש וחוסרים בכיתות לימוד** – לטענת מש"מ בינוי מוסדות החינוך מתוקצב על ידי משרד האוצר בחסר ואינו מתחשב בכלל הצרכים הקיימים. לחומש הקרוב (2021-2026) תוקצבו 18,000 כיתות בלבד, כאשר אלף כיתות מתוכן מותנות בכך ש-25% מסך תוכנית החומש תתוקצב בעבור בינוי כיתות בחברה הערבית, תנאי שעל-פי מש"מ כלל אינו ישים. ולכן בפועל מספר הכיתות שיתוקצבו יעמוד על 17,000 כיתות, מספר זהה לחומש הקודם, למרות הגידול הטבעי ותנופת הפיתוח. הדבר מביא להגדלת הפערים בין מספרי כיתות הלימוד הנדרשות לאלו הקיימות בפועל.
2. **מועדי הקצאת הרשאות לבניית מוסדות חינוך** – על-פי מש"מ השנים האחרונות התאפיינו בסחבת באישורי ההכרה בצורך ובהקצאת הרשאות על ידי הממשלה, והדבר היקשה על התנהלות סדורה לקראת פתיחת שנת הלימודים. בשבועות האחרונים סיכמו משרד האוצר ומש"מ על מנגנון להקצאת הרשאות על ידי הממשלה בשנת 2022 ויש לבחון את אופן יישום המנגנון. לפי מש"מ נדרש עיגון ברור ומחייב של מועדי התכנסות הוועדות המאשרות את ההקצאות, ובפרט של המועדים בהם יוקצו ההרשאות בפועל לרשויות. כמו כן, נדרש להגדיל את מספר הכיתות שאפשר לבנות על חשבון שנים עתידיות.
3. **מפתחות להקצאת הכיתות לרשויות המקומיות** – מתן ההרשאות בפועל לרשויות המקומיות אינו מוסדר כהלכה אלא במסגרת "סחר מכר" שמנהלות הרשויות מול גופים כגון רשות מקרקעי ישראל ומשרד הבינוי והשיכון, שלטענת מש"מ חותרים להקצאת מספר כיתות נמוך ככל האפשר. על-פי מש"מ סוגיה זו מחייבת תהליכי אסדרה שקופים וברורים, באמצעות הגדרת מפתחות לבנייה של מוסדות חינוך הנדרשים בעת הרחבת בנייה למגורים.
4. **מועדי בינוי מוסדות החינוך** – יש לוודא שבמקומות שבהן נבנות שכונות חדשות ומתחדשות, השלמת בניית מוסדות החינוך תבוצע טרם האכלוס.

¹² שלמה דולברג, מנכ"ל מרכז השלטון המקומי, מענה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 13 בפברואר 2022.

5. **מימון תוספתי המושת על הרשויות לצורך בינוי** – תחשיב עלויות הבנייה והתקציבים שמוקצים על ידי משרדי הממשלה שנגזרים מתחשיב זה, נותנים מענה במפרט בסיסי בלבד, דבר שמביא רשויות רבות להוסיף סכומים גבוהים מתקציבן עבור הבינוי. כמו כן, עלויות הבנייה במועד אישור ההרשאות נמוכות מעלויות הבנייה במועד הבנייה בפועל בשל התייקרויות והרשויות אינן משופות על כך.
6. **צורך בעדכון תעריפים** – על-פי מש"מ ועדת התעריפים של משרד החינוך שמאשרת עדכונים בתעריף למ"ר בנוי מתכנסת בתדירות נמוכה (אחת לכמה שנים), וכתוצאה מכך תעריפי הבינוי אינם כוללים שינויים במרכיבי עלויות משמעותיים. לטענת מש"מ פערים אלה מושתים בסופו של דבר על הרשויות המקומיות.
7. **עירוב שימושים** – בשל הצפיפות הרבה בערים יש צורך באימוץ ויישום של עיקרון עירוב השימושים, לדוגמה באמצעות שילוב אגפים של בתי ספר בקומות נמוכות של מבני מגורים והקצאת חלק משטח החצר לטובת מוסד החינוך. עם זאת, לטענת מש"מ משרד החינוך אינו מוכן לאשר לעתים או שמאשר באופן חלקי בלבד תקצוב לפי פרוגרמה כזו, אף שהיא עומדת בדרישות ובתקני משרד החינוך.